

Душан, кога савременици називају „силни“, готово је четврт века владао, најпре као краљ, а за тим као цар српски. За његове владе доспела је српска држава до врхунца својега развитка. После њега одмах је настало падање државе, и није за тим дуго трајало, па је држава пропала. Али докле је Душан живео, Србија је својом силом и уважањем надвисила све остале државе на балканском полуострву, а пред њим је и византијска држава поступно опадала и готово се расула.

Душан је био заиста једна од најузвишенијих личности својега века. И сама је његова спољашност изнуђавала поштовање. Свако се дивео његовој личној храбрости, његовом готово слепом јунаштву на бојноме пољу; али се још више одликовао својим владалачким и државничким својствима. Истина, да је Душан осећао своју личну вредност, и с тога је био поносан; али, говећи својој сујети, он је у исто време узвисио име и важност својој отаџбини. Што је год учинио из честољубља, то је у исто време увећало и силу Србије. Душан је био без сумње најпатриотичнији владалац Он није помишљао, као његов дед Милутин, на уједињење грчке и српске државе, те да господарство остави у наследство потомцима грчких царева. Пред његовим очима лебдила је идеална слика велике српске државе, која би обухватала цело балканско полуострво, али би ово на сваки начин стајало под хегемонијом српскога народа. А за остварење овога великог задатка није му оскудевала ни снажна воља, ни душевна способност. Он је створио велику српску државу, али није умео, да за релативно кратко време своје владавине, улије трајну животну снагу својој држави; а то је било и немогуће.

Писци словенски хвале Душана, што је српској властеди одузео право, да има учешћа у земаљској управи, право, које се оснивало на народним предањима, а што је на место тога сву државну власт концентрисао у владаочевој личности. Доследно томе, Душан је на своме двору и у свима намесништвима освојених провинција само оне намештао, који су се одликовали или који су умели да задобију његову наклоност. Има опет других, који веле, да је један између многих узрока наглог опадању српске државе, што су ови намесници дошли до велике власти, те су после Душанове смрти, тежећи да постану самостални, тиме ускорили распад српске државе. Али је можда погрешка била не толико у самој установи, него много више у тој околности, што је српска држава била сувише малена и слабо развијена, е да би могла постати средиштем кристализације једнога већег државног тела. И ако се сада једва може судити о последицама догађаја, који се нису збили, али се опет може по вероватности тврдити, да би се Душаном основана велика држава, а нарочито поред трулог византијског царства, не само одржала, него би се и утврдила, да је Душан дуже живео, и да нарочито није онако нагло и онако бујном снагом наступила турска навала. Али било како му драго: Душанова заслуга остаје неоспорна, да је своју отаџбину и свој народ узвисио до највишег ступња силе и развитка, колико се то у оно доба постићи могло.

Дојакошњи правац развијања српске државе и Душаново лично честољубље, наравно да је изазвало неизбежну борбу са грчком државом. И заиста је ово ратовање Срба са Грцима готово без прекида трајало за све време његове владе. Душаново победно продирање у Македонију и Арбанашку, па чак до Еубеје, и појава његових коњаничких чета под зидинама Византије, принудише у Солуну опседнутог старијег Андроника, да 1341-е године закључи мир. Многи богати градови и простране области дођоше тада под Душанову власт.